

פרשת בא

ע"פ תכלת מרדכי – הרב מרדכי אלון

אנחנו נמצאים בספר שמות, בעיצומן של המכות האחרונות שניחתות על מצרים; מכת ארבה, חושך ומכת בכורות – אילו המכות שגרמו לפרעה, או נכון יותר לאמור, למצרים – לשלח את בני ישראל ממצרים.

הפרשה מתארת את האירוע המכונן של העם היהודי – יציאת מצרים. בהמשך לאירוע זה – מובאת בפרשה רשימה של מצוות שהצטוונו בהם בעקבות יציאת מצרים –

- מצוות חג הפסח, אכילת מצות ואי אכילת חמץ,
- מצוות קידוש בכורות – "קדש לי כל בכור, פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא",
- היחס לגרים – "תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם",
- ומצוות הנחת תפילין.

אבל מכל האירועים החשובים המתוארים בפרשת בא – נדבר דווקא על הנושא של מעמד האישה בספר שמות ופרשה שלנו.

נביא מעט רקע לפרשה שלנו מפרשת שמות. ספר שמות כולו עומד בסימן הבית היהודי ותפקידה של האישה בו. עקרת הבית – עיקרו של הבית.

אשת חיל מי ימצא, ורחוק מפנינים מכרה
בטח בה לב בעלה, ושלל לא יחסר
גמלתהו טוב ולא רע, כל ימי חייה

...

ותקום בעוד לילה, ותיתן טרף לביתה, וחוק לנערותיה

...

טעמה כי טוב סחרה, לא יכבה בלילה נרה

...

"ואילה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו" – ע"פ המדרש – איש וביתו משמעותו איש ואשתו – "לפי שידע יעקב אבינו שהמצרים שטופים בזימה – לכך עמד והשיא את בניו ובני נשים קודם שיבואו למצרים".

ובמרכז אותה פרשה מתוארות המיילדות העבריות – שפרה ופועה הממרות את הצו של המלך פרעה ומחיות את הבנים הזכרים שנולדו.

אישה נוספת המוזכרת בפרשת שמות היא צפורה, אשת משה, בת יתרו כהן מדיין. לא הרבה פרטים מציינת התורה עליה, אולם אף מן המעט שמצוין ניתן להבין את גדולתה. ראשית – גיורת, בת מדיין שהתחברה לעם ישראל. שנית

ספור תושייתה בהצלת משה ממות בדרכו ממדיין למצרים, ע"י ביצוע ברית מלה לבנה גרשום, "ויהי בדרך במלון, ויפגשהו ה' ויבקש להמיתו, ותיקח צפורה צור ותכרת את ערלת בנה, ותגע לרגליו, ותאמר חתן דמים אתה לי, וירף ממנו..." – דמות נשית בעלת תושייה שמבינה את הסכנה הצפויה ומצילה את משה ממות ע"י מלאך ה'.

ובהמשך – ספור בת פרעה שאף היא פועלת נגד הצו של אביה ומצילה את משה מטביעה בנהר.

על רקע זה ניתן להבין את שנאמר בגמרה "בזכות נשים צדקניות שהיו באותו הדור – נגאלו ישראל ממצרים"

נחזור לפרשה שלנו, למכת בכורות, האיומה מכל המכות, ונראה את הקשר שלה לנושאים שדברנו.

"ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים, מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה. ויקם פרעה לילה, הוא וכל עבדיו וכל מצריים ותהי צעקה גדולה במצרים, כי אין בית אשר אין בו מת"

מצד אחד – זו טרגדיה נוראה, אבל מצד שני זוהי הסנונית הראשונה לגאולה. לא רק לגאולתם של ישראל, אלא גם לגאולתם של מצרים מפרעה. זו הפעם הראשונה שבה מתחילה הפיכה מצרית נגד המנהיג האטום, כבד הלב. אילו היה הדבר תלוי בפרעה – היינו במצרים עד היום. גם מליון מכות לא ישכנעו מנהיג ששבוי בקונפציה שלו לשנות את דרכו ולהפסיד את כסאו, שכן אם הוא כנע לאלוהי ישראל – הוא שולל בעצם את כתר האלוהות שהכתיר לעצמו.

פרעה לא שחרר את ישראל ממצרים מעולם. המצרים הכריחו אותו לעשות זאת. אמנם אחרי מכת בכורות הוא אומר "קומו צאו מתוך עמי" אבל זו אמירה שהוא לא מתכוון אליה – בדיוק כפי שאמר לאחר המכות הקודמות.

מי ששחרר את בני ישראל היו בני העם המצרי "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים" ורק אז, בפסוק הבא מתחילה יציאת מצרים "וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותיהם".

על פי חז"ל, בימים שקדמו ליציאת מצרים ניסו המצרים לשכנע את פרעה להקדים תרופה למכה ולשחרר את ישראל. פרעה סירב ואז החלה התקוממות מצרית אדירה. בספר תהילים, במזמור המתאר את גדלות הקב"ה נאמר "למכה מצרים בבכוריהם" – ע"פ חז"ל ל זה אינו תיאור של מכת בכורות אלא תיאור של מצרים המוכית ע"י בניה בכוריה המתקוממים.

אם כך, אנו עדים למהפכה של ממש המתרחשת במצרים ערב יציאת מצרים. זוהי תחילת הגאולה שגם העם המצרי שותף לה. לזכר נס גלובלי זה – אנו מציינים את "שבת הגדול" בשבת שקודמת לפסח.

ההתעוררות החשובה הזאת – לא כל כך עוזרת לבכורי מצרים וכולם מתים, בכורים ובכורות – חוץ מבכור אחד בכל ארץ מצרים:

בבראשית רבה נאמר "חֹץ מִבֵּיתָהּ בַּת פֶּרְעָה, שֶׁנִּמְצָא לָהּ פֶּרְקֵיט טוֹב; זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב. לִפְיֶכָךְ אָמַר שְׁלֹמֹה טַעֲמָה כִּי טוֹב סוֹחֵרָה לֹא יִכְבֶּה בַלִּילָה נֵרָה... וַתִּקּוּם בַּעֲד לִילָה... בְּאִיזָה לִילָה? וַיְהִי בַחֲצֵי הַלִּילָה"

בת פרעה קמה באותו לילה מפני שהיא היחידה שהתעוררה הרבה לפני כולם – כשהמצרים כולם ישנו. זוהי בת פרעה שכפרה בכל מה שחונכה עליו והצילה את משה מן התיבה. בעולם שבו כולם "ישרו קו" עם פרעה – ראתה בת פרעה "כי טוב בתיבה".

אם כן, כאשר אנחנו יושבים בשולחן השבת ושרים את המזמור "אשת חייל" של שלמה המלך – מקור ההשראה של שלמה, וגם שלנו, אינו אימותינו ממצרים אלא בת פרעה, הנסיכה המצרית.

במחצית השנייה של הפרשה עוסקת התורה פעמים רבות בחובת הזכירה של יציאת מצרים. זוהי מצווה שמצווים בה כל יום ויום "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".

גם מצוות תפילין שמופיעה פעמיים בסוף הפרשה מיועדת להזכיר את יציאת מצרים.

מצווה זו אינה מתבטאת בחג זיכרון, אירוע חד פעמי, אלא מצווה תמידית, שהחובה עליה היא בכל יום ויום. זוהי מצווה שיש בה התקשרות מוחלטת של המצווה עם הגוף. קשר מוחלט. לולב, למשל, נוטלים. מצה – אוכלים, בציצית מתעטפים, אך על מצוות תפילין נאמר "דבקות התורה בגוף".

מצוות התפילין היא מצווה קשה. יש צורך לבצע אותה בכל יום ויום. בשעת הבוקר, כשהזמן דוחק וממהרים לעבודה – הגברים מחויבים לכרוך את התפילין על זרועותיהם ולהיזכר בנס יציאת מצרים. אין קושי לחוג את ליל הסדר פעם בשנה, בטכס חגיגי של סודה משפחתית, ולהיזכר בנס יציאת מצרים. קשה הרבה יותר להניח תפילין מדי יום ביומו, ע"מ להיזכר בנס הגאולה.

וכאן אנו באים לייחודן של הנשים שפטורות ממצוות הנחת תפילין. הנשים אינן זקוקות לתזכורת חיצונית, מאחר שהן מתעוררות מתוך עצמן מאז תקופת מצרים.

לפני מתן תורה, קורא הקב"ה לבני ישראל, לנשים תחילה ואח"כ לגברים:

**"כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" – מפרש המדרש
תאמר לבית יעקב – אילו הנשים
ותגד לבני ישראל – אילו הגברים
מפרש המדרש : למה לנשים תחילה? שהן מזדרזות במצוות.
(וזה המקום להזכיר את "בית יעקב" – רשת חינוך תורני לבנות).**

דרש: דני רייטר